

Hallintovaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain ja kuntarakennelain 56 a §:n ja 59 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain ja kuntarakennelain 56 a §:n ja 59 §:n muuttamisesta (HE 110/2024 vp): Asia on saapunut hallintovaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- lainsäädäntöneuvos Saara Rahko, valtiovarainministeriö
- finanssiasiantuntija Unna Heimberg, valtiovarainministeriö
- erityisasiantuntija Leena Matilainen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- johtava asiantuntija Ville Heinonen, työ- ja elinkeinoministeriö
- erityisasiantuntija Olli Riikonen, Suomen Kuntaliitto

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annettua lakia ja kuntarakennelakia.

Esityksen mukaan kunnan peruspalvelujen valtionosuusprosenttia korotettaisiin 3,1 prosenttiyksiköllä. Valtionosuus olisi vuoden 2025 alusta 25,02 prosenttia, ja kuntien omarahoitusosuus olisi 74,98 prosenttia.

Ehdotetussa valtionosuusprosentin muutoksessa on otettu lisäyksenä huomioon 4,67 prosenttiyksikköä liittyen työ- ja elinkeinopalveluiden järjestämisvastuun siirtymiseen valtiolta kunnille vuoden 2025 alussa sekä saman vuoden alusta voimaan tulevan kotoutumislain kokonaisuudistukseen liittyviin kotoutumistehtäviin. Lisäyksenä on otettu huomioon myös 0,04 prosenttiyksikköä liittyen valtionosuustehtävien muihin muutoksiin siten, että uusien ja laajenevien tehtävien valtionosuusprosentti on 100.

Valtionosuusprosentissa on huomioitu vähennyksenä sote-uudistuksen siirtolaskelmien tarkentuminen. Lopullisen laskelman mukaan jälkikäteistarkistuksen vaikutus valtionosuusprosenttiin on

Valiokunnan mietintö HaVM 27/2024 vp

4,60 prosenttiyksikköä vähentävä. Samalla valtionosuusprosentin muutoksessa on kuitenkin huomioitu lisäyksenä sote-uudistuksen valtionosuusvaikutuksia lieventävä valtionosuuden lisäys (2,54 prosenttiyksikköä). Valtionosuusprosentissa on huomioitu lisäyksenä myös valtion ja kuntien välinen kustannustenjaon tarkistus (0,68 prosenttiyksikköä) sekä vähennyksenä 0,23 prosenttiyksikköä liittyen pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman mukaiseen peruspalvelujen valtionosuuden indeksikorotuksen 1 prosenttiyksikköä vastaavaan vähennykseen. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi myös valtionosuuteen vuonna 2025 kohdistuvasta määräaikaisesta 1,97 euron lisäyksestä asukasta kohden liittyen vuonna 2024 käyttämättä jääneiden kuntien yhdistymisavustusten palautukseen sekä määräaikaisesta 4,07 euron vähennyksestä asukasta kohden liittyen hallituksen pyrkimykseen karsia kuntien tehtäviä ja velvoitteita sekä julkisen talouden menoja.

Kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annettuun lakiin tehtäisiin eräitä teknisiä muutoksia työvoimapalveluiden järjestämisvastuun siirtymiseen ja kuntien työttömyysetuuksien rahoitusvastuun laajenemiseen liittyen sekä kuntarakennelakiin täsmennys yhdistymisavustusten palautuksen maksamisen ajankohdasta.

Esitys liittyy valtion vuoden 2025 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2025.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Kunnan peruspalvelujen valtionosuutta koskeva sääntely on uudistettu sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen uudistuksen yhteydessä. Nykyinen laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta (618/2021, valtionosuuslaki) on tullut voimaan vuoden 2023 alusta.

Hallituksen esityksessä on kyse vuotuisesta valtionosuuslain muutoksesta, jolla säädetään kunnan peruspalvelujen valtionosuusprosentista sekä valtionosuuteen tehtävistä määräaikaisista vähennyksistä ja lisäyksistä seuraavalle talousarviovuodelle. Esitys sisältää ehdotukset vuodelle 2025, joten se liittyy vuoden 2025 valtion talousarvioesitykseen. Esityksessä ehdotetaan lisäksi valtionosuuslakiin eräitä teknisiä muutoksia työvoimapalveluiden järjestämisvastuun siirtymiseen ja kuntien työttömyysetuuksien rahoitusvastuun laajenemiseen liittyen. Kuntarakennelakiin (1698/2009) ehdotetaan tehtäväksi yhdistymisavustusten palautusten maksamisen ajankohtaan liittyvä täsmennys.

Kunnan peruspalvelujen valtionosuusprosentti on lakiehdotuksen mukaan vuoden 2025 alusta 25,02 prosenttia. Valtionosuusprosentti nousee 3,10 prosenttiyksiköllä kuluvan vuoden prosenttiin (21,92) verrattuna. Kuntien omarahoitusosuus on ensi vuonna 74,98 prosenttia. Muutos lisää valtionosuuksia vuodelle 2025 noin 478,2 miljoonaa euroa. Vuoden 2025 talousarvioesityksessä kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen ehdotetaan yhteensä noin 3,4 miljardia euroa.

Tavoitteena on perustelujen mukaan turvata kuntien edellytyksiä järjestää niiden vastuulla olevat lakisääteiset palvelut, kuten varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus. Ehdotetuilla muutoksilla ja

Valiokunnan mietintö HaVM 27/2024 vp

valtionosuuden lisäyksellä myös varmistetaan TE-uudistuksen ja kotoutumislain kokonaisuudistuksen toimeenpano sekä lievennetään sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen uudistuksesta johtuvaa kuntien valtionosuusvähennyksestä aiheutuvan muutoksen suuruutta. Valiokunta painottaa, että hallitusohjelman mukaan valtio sitoutuu kompensoimaan kunnille asetettavat uudet tehtävät ja velvoitteet sekä mahdolliset tehtävien laajennukset rahoittamalla ne täysimääräisesti tai purkamalla muita velvoitteita.

Vuoden 2025 alussa kunnille siirtyy vastuu julkisten työvoimapalveluiden järjestämisestä. Kunnille muodostuu työvoimapalveluiden järjestämisestä uusi valtionosuustehtävä, jonka rahoitus kohdennetaan kunnille peruspalveluiden valtionosuuden kautta. Kunnille siirtyvien työvoimapalvelujen kustannukseksi arvioidaan noin 0,6 miljardia euroa. TE-palvelujen järjestämistä vastuu siirtyminen valtiolta kunnille sekä kotoutumisen edistämisestä annetun lain (681/2023) mukaiset uudet kotoutumistehtävät on otettu ehdotetussa valtionosuusprosentissa pysyvinä lisäyksinä huomioon. Myös valtionosuustehtävien muut muutokset on otettu lisäyksenä huomioon siten, että uusien ja laajenevien tehtävien valtionosuusprosentti on 100. Hallintovaliokunta korostaa, että valtion rahoitusvastuun täysimääräinen toteutuminen edellyttää sitä, että uusien tai laajentuvien tehtävien ja velvoitteiden vaikutukset kuntatalouteen arvioidaan realistisesti.

Edellä mainitun lisäksi valtionosuusprosentissa on otettu huomioon vähennyksenä sote-uudistuksen siirtolaskelmien tarkentuminen ja samalla lisäyksenä sote-uudistuksen valtionosuusvaikutuksia lieventävä valtionosuuden lisäys. Myös valtion ja kuntien välinen kustannustenjaon tarkistus sekä hallitusohjelman mukainen peruspalvelujen valtionosuuden indeksikorotuksen yhden prosenttiyksikön korotusta vastaava säästö vaikuttavat valtionosuusprosenttiin.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi myös valtionosuuteen vuonna 2025 kohdistuvista määräaikaisista lisäyksistä ja vähennyksistä, joita ovat käyttämättä jääneiden kuntien yhdistymisavustusten palautukseen liittyvä lisäys 1,97 euroa asukasta kohden (n. 11 milj. euroa) sekä 4,07 euron asukaskohtainen (n. 22,7 milj. euroa) vähennys liittyen hallituksen pyrkimykseen karsia kuntien tehtäviä ja velvoitteita sekä julkisen talouden menoja.

Valiokunta on käsitellyt kuntatalouden tilaa ja kehitysnäkymiä vuoden 2025 talousarvioesityksestä antamassaan lausunnossa (HaVL 18/2024 vp). Kuntien lakisääteiset tehtävät ja valtion niiden hoitoon osoittama rahoitus ovat jatkuvasti eriytyneet. Valiokunta viittaa mainittuun lausuntoonsa ja toteaa, että kuntatalouden kestävyys turvaaminen pitkällä aikavälillä nousee yhä tärkeämmäksi. Hallintovaliokunta tähdentää hallitusohjelman kirjausta siitä, että kuntien rahoituksen ja valtionosuusjärjestelmän kokonaisuus uudistetaan vastaamaan kuntien uutta roolia ja sote-uudistuksen voimaantulon sekä TE-uudistuksen jälkeistä tilannetta. Valiokunta kiirehtii uudistuksen toteuttamista. Myös normien purkua tulee edelleen määrätietoisesti jatkaa.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Hallintovaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 110/2024 vp sisältyvät 1. ja 2. lakiehdotuksen.

Valiokunnan mietintö HaVM 27/2024 vp

Helsingissä 4.12.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Mauri Peltokangas ps
varapuheenjohtaja Pihla Keto-Huovinen kok
jäsen Alviina Alametsä vihr
jäsen Petri Honkonen kesk
jäsen Juha Hänninen kok
jäsen Christoffer Ingo r
jäsen Mari Kaunistola kok
jäsen Anna Kontula vas
jäsen Rami Lehtinen ps
jäsen Mira Nieminen ps
jäsen Saku Nikkanen sd
jäsen Eemeli Peltonen sd
jäsen Hanna Räsänen kesk
jäsen Paula Werning sd
jäsen Joakim Vigelius ps
jäsen Ben Zyskowitz kok
varajäsen Timo Suhonen sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Henri Helo

Valiokunnan mietintö HaVM 27/2024 vp
Vastalause 1

Vastalause 1

Perustelut

On välttämätöntä, että sosiaali-, terveys- ja pelastuspalvelu-uudistuksen jälkeenkin kuntien edellytykset järjestää ja tuottaa palveluita sekä kyky tehdä investointeja turvataan. Kuntien tietä kohti sote-uudistuksen jälkeistä aikaa on tasoitettava samalla, kun kuntatalouden tilanne on tulevina vuosina hyvin haastava. Helpotusta tilanteeseen ei tuo tosiasia siitä, että hallitus on päättänyt siirtää eteenpäin kuntien kannalta hyvin tärkeän valtionosuusuudistuksen toteuttamista. Päätös uudistuksen siirtämisestä ei ainakaan vähennä kuntien tulevaisuudennäkymien ennakkoinnin monia haasteita. Kiirehdimme uudistuksen valmistelua.

Vuoden 2025 alusta alkaen työllisyys- ja elinkeinopalveluiden järjestäminen siirtyy kuntien vastuulle. Uudistus on kannatettava, sillä sen tavoitteena on tuoda työllisyys-, elinkeino- ja yrityspalvelut lähemmäs kuntalaisia sekä työnantajia. Uudistus ei kuitenkaan voi onnistua ilman valtiollan aktiivisuutta kuntien tukena uudistuksen toimeenpanossa. Jotta kunnat eivät joudu heti alkuvuodesta valitsemaan, tekevätkö ne sopeutustoimia työllisyyspalveluista vai jostakin muualta, esitämme valtiolta kunnille siirtyviin työllisyysmäärärahoihin 37 miljoonan euron lisäystä osana kuntien peruspalvelujen valtionosuusrahoitusta. Kuntia on tuettava TE-uudistuksen hallitussa toimeenpanossa. Nyt näyttää kuitenkin siltä, että hallitus siirtää TE-uudistukseen liittyvien palveluiden rahoituksen alimitoitettuna kunnille.

Hallitus on heikentämässä kuntien tilannetta monin tavoin. Esimerkiksi kuntien laskennallisia kotoutumiskorvauksia ollaan leikkaamassa ensi vuonna 60 miljoonalla eurolla. Myös kuntien toimeentulotukimenot ovat kasvamassa merkittävästi hallituksen tekemien sosiaaliturvaleikkausten myötä. Valitettavasti kuntien tilannetta vaikeuttavat myös hallituksen suorat leikkaukset. Kuntien peruspalvelujen valtionosuuden indeksikorotuksen yhden prosenttiyksikön leikkaus tulisikin perua, jolla parannettaisiin kuntien tilannetta noin 25 miljoonalla eurolla. Lisäksi hallitus leikkaa kunnilta valtionosuuksia 23 miljoonaa euroa vedoten normien purkamiseen, jota ei todellisuudessa tapahdu. Katsomme, että kuntien rahoitusta ei pitäisi vähentää ilman tietoa vastaavalla laajuudella kunnilta poistettavista tehtävistä. Kannatamme sitä, että kuntien normeja pyritään purkamaan kestävästi. Tämän tulee kuitenkin tapahtua siten, että sekä purettavat normit että vähennettävä rahoitus kulkevat käsi kädessä. Hallituksen normienpurku jättää kunnat tyhjän päälle.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme

*että hallituksen esitykseen HE 110/2024vp sisältyvät lakiehdotukset hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena paitsi 1. lakiehdotuksen 21 § muutettuna (**Vastalauseen muutosehdotus**), ja*

*että hyväksytään yksi lausuma (**Vastalauseen lausumaehdotus**).*

Valiokunnan mietintö HaVM 27/2024 vp
Vastalause 1

Vastalauseen muutosehdotus

21 §

Valtionosuusprosentti ja kunnan omarahoitusosuus

Kunnan 6–12 §:ssä tarkoitetut laskennalliset kustannukset jakautuvat siten, että kuntien valtionosuus on 25,49 prosenttia (valtionosuusprosentti) ja kuntien omarahoitusosuus on 74,51 prosenttia.

Vastalauseen lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että kuntien rahoitusta ei normeja purettaessa leikata ilman varmuutta vastaavasti vähenevistä tehtävistä. Kuntien normien purkaminen ei saa muodostua peläksi kuntien rahoitusleikkaukseksi.

Helsingissä 4.12.2024

Eemeli Peltonen sd
Saku Nikkanen sd
Paula Werning sd
Timo Suhonen sd

Valiokunnan mietintö HaVM 27/2024 vp Vastalause 2

Vastalause 2

Perustelut

Esitys on vuosittain annettava teknisluonteinen täsmennys kuntien peruspalveluiden rahoituslakiin, jolla toimeenpannaan kunkin varainhoitovuoden budjettilakeja, jotka käsitellään eduskunnassa erikseen. Siksi puheena olevaan esitykseen ei voi enää tehdä muutoksia, jotka olisivat ristiriidassa budjettilakien kanssa. Keskustan eduskuntaryhmä on omassa vaihtoehdossaan hyväksynyt yhden prosenttiyksikön indeksileikkauksen, joka on sisällytetty puheena olevaan esitykseen.

Tämän lakiesityksen yksityiskohtaisten perusteluiden alle hautautuu kuitenkin kokonaisuus ja itse pääasia eli se, kuinka kuntien valtionosuudet ja rahoitus kokonaisuudessaan kehittyvät ensi vuonna ja kuinka kunnat selviävät niille säädettyjen tehtävien hoitamisesta.

Valiokunnassa käytyjen asiantuntijakuulemisten perusteella niin sanotut sote-uudistuksen hannot jäytävät kuntataloutta vielä vuosina 2025—2027. Tähän vuoteen vertailukelpoinen peruspalvelujen valtionosuus ilman TE-rahoitusta olisi kasvamassa vain 39 miljoonaa eli 2,4 %. Oletettavaa on, että kuntien nykyisten lakisääteisten tehtävien eli erityisesti varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kustannusten nousu on tätä nopeampaa. Vuodesta 2022 vuoteen 2023 menojen kasvu oli perusopetuksessa 9,1 prosenttia ja varhaiskasvatuksessa peräti 13,2 prosenttia.

Täydelliseen pimentoon jää se, millainen puheena oleva lainmuutosesitys olisi, jos hallitus noudattaisi omaa hallitusohjelmaansa.

Alkaa vähitellen näyttää siltä, että oppositiopuolueen kansanedustajina joudumme puolustamaan hallitusohjelman toteuttamista hallituspuolueiden vastustaessa tai osoittaessaan välinpitämättömyyttä sen toteuttamiselle.

Kokoomuksen ja perusuomalaisten johtama hallitus on kirjannut kesäkuussa 2023 julkistettuun ja eduskunnan hyväksymään ohjelmaansa, että "Kuntien rahoituksen ja valtionosuusjärjestelmän kokonaisuus uudistetaan vastaamaan kuntien uutta roolia ja sote-uudistuksen voimaantulon sekä TE-uudistuksen jälkeistä tilannetta. Uudistuksen lähtökohdaksi otetaan tavoite varmistaa eri kokoisten kuntien edellytykset järjestää lakisääteiset peruspalvelut kaikkialla Suomessa, ottaa huomioon muuttotappiokuntien tarpeet ja eri alueiden demografisen kehityksen sekä vahvistaa kasvavien kuntien ja kaupunkien edellytykset investoida kasvuun ja hoitaa sosiaalisia ongelmia." Hallitusohjelman mukaan kuntien uusi valtionosuusjärjestelmä pitäisi astua voimaan 1.1.2026.

Tämän lisäksi hallitus on luvannut ohjelmassaan seurata tarkoin kunkin kunnan mahdollisuuksia selviytyä kasvavista palvelukysynnästä ja -kustannuksista erityisesti varhaiskasvatuksessa ja koulutuksessa ja reagoida niihin. Hallitus on luvannut keventää myös kuntien tehtäviä ja velvoitteita purkamalla normeja.

Lisäksi hallitus on valtiontalouden säästötoimenpiteenä lisännyt kuntien rahoitusvastuuta valtiolle kuuluvissa tehtävissä. Tästä esimerkkinä voidaan mainita maahanmuuttajien kotouttaminen,

Valiokunnan mietintö HaVM 27/2024 vp

Vastalause 2

jossa hallitus on lisännyt kuntien vastuita kahdella erillisellä kotouttamislain muutosesityksellä. Tässä hallitus toimii samalla tavalla kuin edellinen kokoomusjohtoinen hallitus vaalikaudella 2011—2015.

Hallitus on myös rikkonut ohjelmassaan kunnille annetun lupauksen rahoittaa uudet tai laajenevat tehtävät täysimääräisesti. Hallitus on päättänyt leikata ensi vuonna kunnille siirrettävien TE-palveluiden rahoitusta 37 miljoonalla eurolla.

Hallitus on ohjelmassaan luvannut purkaa kunnille turhia kustannuksia aiheuttavia tehtäviä ja velvoitteita. Kunnat ovat jo antaneet hyvissä ajoin yhteensä noin 500 norminpurkuehdotusta ja noin 60 ehdotusta erilaisista kokeiluista. Hallitus ei ole saanut vielä mitään aikaan. Silti se on leikkaamassa kuntien valtionosuuksista ensi vuonna 100 miljoonaa euroa tehtävien vähentämisperusteella ilman, että tehtäviä ja velvoitteita olisi vähennetty. Tässäkin hallitus rikkoo kunnille ohjelmassaan antamansa lupauksen.

Hallitus ei ole toteuttamassa kuntien rahoitusjärjestelmän uudistamista. Näillä näkymin hallitus toteuttaisi vain kuntien valtionosuusjärjestelmän uudistamisen, joka on hallitusohjelmassa luvattua suppeampi ja jonka toteutuminen on osoittautumassa epävarmaksi.

Kokoomuslainen kuntaministeri ilmoitti tiedotteellaan lokakuun lopussa 2024, kun lakiluonnoksen piti jo olla lähtenyt kuntien lausuttavaksi, että kunnille aivan välttämätön valtionosuusuudistus viivästyy ainakin vuodella. Se tulisi voimaan aikaisintaan vuoden 2027 alussa, siis vaalikauden viimeisenä vuotena. Kuntaministeri kertoi viivästymisen syyksi tarvittavat lisäselvitykset niitä yksilöimättä, vaikka tietääksemme kaikki uudistamisen kannalta olennaiset selvitykset on jo tehty (mm. VATT, Tilastokeskus sekä virkatyönä tehdyt muut tarvittavat selvitykset). Tämä kertoo huonosta lainvalmistelun poliittisesta johtamisesta asiassa, joka on kunnille tämän vaalikauden tärkein lainsäädäntöhanke.

Kuntaministerin 21.11.2024 antamassa vastauksessa kirjalliseen kysymykseemme kuntien valtionosuusjärjestelmän uudistuksen viivästymisestä saa kuitenkin sellaisen käsityksen, että hallitus olisi vasta nyt arvioimassa hallitusohjelmansa kirjausten toteuttamiskelpoisuutta. Toisin sanoen hallitusohjelma olisikin kuntien kannalta ollut vain pelkkää sanahelinää. Siitä seuraa, että hallituksen täytyy tehdä poliittisia valintoja. Kuntaministerin vastauksesta voikin hyvällä syyllä vetää johtopäätöksiä, että kuntien uusi valtionosuusjärjestelmä on vahvasti politisoitumassa. Hallitus olisi muun muassa tarkastelemassa, kuinka paljon uudistus saisi kasvattaa lisää kuntien välisiä taloudellisia eroja vielä nykyisestäkin, kuinka paljon kuntien verotuloja olisi sallittua tasata valtionosuusjärjestelmän kautta sekä millä painoarvolla esimerkiksi vieraskielisten määrä tulisi ottaa huomioon. Tällainen pohdinta antaa viitteitä, että hallituksella olisi yhteinen päämäärä leipoa valtion rahanjakoa sellaiseksi, jossa huomattavasti huokeampaa kunnallisveroprosenttia kantavat suuret kaupungit olisivat voittajina.

Mielestämme ainoa oikea lähtökohta on perustuslakiin kirjattu ns. rahoitusvastuun periaate. Sen mukaan valtiovalta eli kulloinenkin hallitus vastaa kuntien riittävästä rahoituksesta selviytyä lakisääteisistä tehtävistään. Perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännön mukaan tarkastelua tulisi tehdä kuntakohtaisesti.

Valiokunnan mietintö HaVM 27/2024 vp Vastalause 2

Yhteenvedon voidaan todeta, että hallitus on valmistautumassa huhtikuun puoliväliriiheensä tilanteessa, missä hallitusohjelman kaikki kirjaukset ja lupaukset kuntien kannalta on toteuttamatta. Vain säästötoimen toteutettava yhden prosenttiyksikön indeksijäädytys on toteutunut.

Toimettomuudellaan hallitus syventää kuntien ja kuntalaisten välisiä eroja. Kunnallisella ansiotulooverorasituksella mitattuna pienimmän ja korkeimman kunnallisveroeron suuruus on ensi vuonna 6,2 prosenttiyksikköä. Maakunnittain tarkasteltuna ero on noin kolme prosenttiyksikköä. Sote-uudistuksen jälkimainingeissa jopa 11 kuntaa maksaa ensi vuonna valtiolle siitä, että se järjestää asukkailleen lakisääteisiä palveluja (ns. negatiiviset valtionosuudet). Kunnat pyrkivät välttämään veronkorotuksia viimeiseen asti, jolloin sopeuttamistoimet kohdistuvat asukkaiden tarvitsemiin palveluihin. Hallitus ei ole kommentoinut tilannetta millään tavalla.

Edellä olevan perusteella on todettava, että tilanne kuntien kannalta on käymässä kestäättömäksi. Tekemättömyys kertoo joko hallituksen johtamisongelmista, osaamattomuudesta tai välinpitämättömyydestä taikka niistä kaikista. Viime kädessä hallituksen tekemättömyys koituu kuntien asukkaiden tappioksi joko korkeampana verotuksena tai heikentyvinä palveluina.

Sen sijaan hallitus on nakertamassa kunnallista itsehallintoa. Edellä mainitulla kuntien sidosryhmäyksikkösääntelyn muutoksella hallitus haluaa sanella kunnille, kuinka niiden pitää tuottaa palvelut ja mitä ne saavat omistaa. Parhaillaan selvityksessä oleva peruskoulu-uudistus sekä perusopetuksen järjestämispohjavaatimukset antavat viitteitä tulossa olevista minimioppilasarajavaatimuksista, jossa kunnille opetetaan sanelemalla myös oikeita ja väärä tapoja järjestää palveluja. Kummassakaan esimerkissä ei ole hallitusohjelmassa luvattua erilaisten kuntien tunnustamisesta tietoakaan.

Siksi on perusteltua syytä epäillä, että kokoomuksen johdolla hallitus on toteuttamassa kokoomuksen ikiaikaista ja itseisarvoista ideologista tavoitetta vähentää kuntien lukumäärää sekä keskittää asumista, palveluja ja päätöksentekoa. Emme voi hyväksyä sitä, että päähallituspuolue yksin sanelee ja toinen päähallituspuolue katsoo sivusta sitä, missä ihminen saisi elää, asua ja yrittää. Kun yli 200 suomalaisen kunnan vähentämistavoite ei toteutunut edellisen kokoomusjohtoisien hallituksen aktiivisilla lainsäädäntötoimilla vaalikaudella 2011—2015, yrittää hallitus piirtää nyt kuntakarttaa uusiksi olemalla passiivinen ja tekemättä yhtään mitään. Pidämme tätä vastuuttomana, koska viime kädessä siitä kärsii palveluja tarvitsevat ihmiset heikompina palveluina tai korkeampina veroina, kuntien tehtävät huomioiden erityisesti nuoret ja lapset.

Pidämme hallituksen tekemättömyyttä vakavana. Eduskunnalla on oikeus tietää, miksi hallitusohjelmassa kunnille kirjatut lupaukset ovat viivästyneissä tai niitä ei toteuteta.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että hyväksytään yksi lausuma (Vastalauseen lausumaehdotus).

Valiokunnan mietintö HaVM 27/2024 vp
Vastalause 2

Vastalauseen lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että pääministeri antaa eduskunnalle ilmoituksen hallitusohjelmaan kunnille kirjattujen lupauksen edistymisestä, toteuttamisaikatauluista ja viivästysten syistä.

Helsingissä 4.12.2024

Hanna Räsänen kesk
Petri Honkonen kesk